

УДК 330.341:336.71

Волкова Н. І., к.е.н., доцент кафедри фінансів і банківської справи
Донецького національного університету ім. Василя Стуса

Свірідова К. Д., магістрант Донецького національного університету ім.
Василя Стуса

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДЬОГО БІЗНЕСУ В СУЧАСНИХ ЕКОНОМІЧНИХ УМОВАХ

Стаття присвячена аналізу проблем кредитування малого та середнього бізнесу в Україні в сучасних економічних умовах. Наведено результати дослідження статистичного матеріалу, що характеризує розвиток системи кредитування малого та середнього бізнесу, розглянуто основні тенденції і роль банківської системи, а також держави в цьому процесі. В роботі проведено обробку статистичної інформації, яка дозволила дати кількісні і якісні характеристики процесу кредитування малого бізнесу в Україні, виявити в цьому процесі роль банківської системи, а також визначити регулюючу роль держави. Зроблено висновок про необхідність розширення кредитування і підвищення доступності кредитів для малого та середнього бізнесу, зокрема кредитів спрямованих на розвиток та зростання бізнесу.

Ключові слова: кредит, кредитоспроможність, малий та середній бізнес, банківська установа.

Табл. 3, Літ. 5

Волкова Н.И., Свиридова Е. Д.

АНАЛИЗ ПРОБЛЕМ КРЕДИТОВАНИЯ МАЛОГО И СРЕДНЕГО БИЗНЕСА В СОВРЕМЕННЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЯХ

Статья посвящена анализу проблем кредитования малого и среднего бизнеса в Украине в современных экономических условиях. Приведены результаты исследования статистического материала, характеризующего развитие системы кредитования малого и среднего бизнеса, рассмотрены основные тенденции и роль банковской системы, а также государства в этом процессе. В работе проведена обработка статистической информации, которая позволила дать количественные и качественные характеристики процесса кредитования малого бизнеса в Украине, найти в этом процессе роль банковской системы, а также определить регулируемую роль государства. Сделан вывод о необходимости расширения кредитования и повышения доступности кредитов для малого и среднего бизнеса, кредитов направленных на развитие и рост бизнеса.

Ключевые слова: кредит, кредитоспособность, малый и средний бизнес, банковское учреждение.

Volkova N., Sviridova K.

ANALYSIS OF PROBLEMS OF CREDITING OF SMALL AND MEDIUM BUSINESS IN MODERN ECONOMIC CONDITIONS

The article is devoted to the analysis of problems of lending to small and medium business in Ukraine in modern economic conditions. The results of the research of the statistical material describing the development of the system of lending to small and medium business are presented, the main tendencies and the role of the banking system and the state in this process are considered. In this work, the processing of statistical information has been carried out, which allowed to give quantitative and qualitative characteristics of the process of lending to small businesses in Ukraine, to identify in this process the role of the banking system, as well as to determine the regulatory role of the state. The conclusion is made on the need to expand lending and increase the availability

of loans for small and medium-sized businesses, in particular, loans aimed at the development and growth of business.

Key words: credit, creditworthiness, small and medium business, banking institution

Постановка проблеми. Протягом останніх років погіршився стан економіки України, в тому числі суб'єктів малого та середнього підприємництва (далі — МСП), які розглядаються в якості одного з пріоритетних напрямів розвитку українського суспільства. Притаманна МСП гнучкість виробничої діяльності та самостійність у прийнятті рішень щодо вибору стратегії розвитку, дозволяє віМСП оперативного реагувати на зміни, що відбуваються в суспільстві, краще враховувати споживчі уподобання населення, швидко перебудовувати свою структуру, змінювати спеціалізацію та створювати нові робочі місця, беручи участь таким чином у процесі стабілізації загальної економічної ситуації в країні. Одним з пріоритетних завдань, що стоять перед державними органами, повинно стати створення сприятливих економічних і правових умов для розвитку МСП.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку малого і середнього бізнесу протягом останніх років є об'єктом ретельної уваги багатьох вітчизняних та закордонних науковців. Дослідженню підлягали різні аспекти діяльності малих і середніх підприємств. Вагомий внесок у теоретичну розробку напрямів розвитку малого і середнього підприємництва й аналізу механізмів його кредитно-фінансової підтримки зробили вітчизняні вчені: Андреева Л., Білорус О., Бедрінець М., Варналій З., Корнєв Ю., Кругляно А., Мокряк В., Неклесс А., Попов В. та ін. Істотний внесок у розроблення практичних аспектів окреслених проблем внесли В. Балюк, О. Білоус, О.Д. Вовчак, О.О. Другов, М.І. Крупка, Т.А. Лащ, А.М. Мороз, С.К. Реверчук, С.І. Савлук. Однак низка питань, пов'язаних із банківським кредитуванням малого і середнього підприємництва, розроблення оптимального в сучасних економічних умовах механізму фінансування МСБ в Україні потребує більш ґрунтовного дослідження.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Сьогодні немає дієвого механізму ефективної співпраці малого та середнього бізнесу та банківських установ, в якому б враховувалися чинники кредитоспроможності підприємства та зацікавленість банку в наданні кредиту МСБ.

Мета статті. Проаналізувати сучасний стан розвитку кредитування малого і середнього бізнесу України, визначити основні проблеми фінансового забезпечення МСБ та запропонувати шляхи розвитку державної підтримки МСБ.

Виклад основного матеріалу. Малий бізнес як інституційний сектор економіки на сьогодні є домінуючим за чисельністю та обсягами виробництва в Україні. Малі підприємства забезпечують стійкість та гнучкість економіки, наближують її до потреб споживачів, виконують важливу соціальну роль – надають робочі місця та забезпечують джерело доходу для більшості населення.

МСБ України зіштовхується із серйозною проблемою доступу до фінансово-кредитних ресурсів. Частка кредитів у капіталі МСБ становить лише 20% проти 60% у розвинених країнах. Переважно підприємства реінвестують у розвиток бізнесу власні прибутки та інвестиції засновників підприємств. Така ситуація зумовлена високою вартістю кредиту. Мінімальний "пільговий" відсоток становить майже 18% і пропонується практично одним банком. Середня вартість кредиту становить 22%, що є високою ціною в умовах економічного спаду. Сума фактично наданих кредитів за рік скоротилась у реальному виразі практично у 2 рази при номінальному зростанні на 15%. Основна причина скорочення — банківська криза та падіння економіки. [1].

За даними звіту МСП Національного банку України "Статистика кредитування малого і середнього бізнесу", станом на 1 вересня 2017 р. на МСБ приходилось 12,4 % (роком раніше - 14,4 %) загального обсягу кредитування бізнесу. Сповільнення темпів видачі нових кредитів, скорочення розмірів портфеля, збільшення частки прострочених

зобов'язань — характерні риси кредитування МСП на сьогоднішній день. Тільки у вересні 2017 р. малому і середньому бізнесу було видано на 17% менше кредитів [2].

Кількість банків з 2014 року на 01.09.2017 року скоротилася з 180 до 88, а за підсумками 2016 року діючі банки України отримали 159 388 млрд гривень збитків. Основною причиною збитків стало суттєве зростання відрахувань у резерви, які порівняно з 2015 роком зросли у півтора рази і становили 198 310 млрд грн. (56,6% від усіх витрат) протягом 2016 року. Разом з тим чистий операційний дохід банків за 2016 рік був позитивним і становив 81 777 млрд грн., що свідчить про спроможність більшості банків генерувати позитивні чисті операційні грошові потоки в майбутньому. В третьому кварталі 2017 року сума кредитів, наданих банками суб'єктам господарювання, склала 817383 млн грн. Станом на 01.09.2017 р. обсяг кредитів зріс до 974205 млн грн., або на 15% у номінальному виразі, а у доларовому зменшився до 37 229 млн дол. США, або більш ніж у 2 рази. Варто підкреслити, що за цей період в 3 рази гривня знецінилась по відношенню до долара США (з 7,99 до 26,63 грн./дол. США, станом на 01.01.2014 р. Та 13.10.2017 р. відповідно) [2]. В той же час частка простроченої заборгованості за кредитами зросла з 22,1% до 23,6%, а коливання простроченої заборгованості протягом 2016 року були досить суттєві (13,5—22,1%), що свідчить про погіршення стану суб'єктів господарювання та нестабільну економічну ситуацію в державі (табл. 1) [2; 3].

Тобто, вітчизняні банки переважно зосередилися на стабілізації кредитних портфельів та їх помірному зростанні, фокусуючи свою увагу на інших видах доходів, окрім кредитування.

Варто також відзначити, що починаючи з 2013 року значно зросла вартість кредитних ресурсів для суб'єктів господарювання і на сьогодні складає 18—24% річних. Високі ризики кредитування сегменту МСБ і нестабільна ситуація на ринку не дозволяють банкам активно кредитувати невеликі компанії за ставками, спів розмірними з кредитами для великого бізнесу. Такий стан фінансово-кредитного ринку України не сприяє розвитку МСБ та ускладнює доступ до фінансових ресурсів для малого та середнього бізнесу [4].

Таблиця 1. Основні показники діяльності банків України (млн. грн.)

з/п	Назва показника	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.01. 2016	01.09. 2017
1.	Кількість банків, мають банківську ліцензію	182	176	176	180	163	147	117	88
АКТИВИ									
2.	Кредити надані	747348	755030	825320	815327	911402	106358	1022170	974205
2.1	З них: кредити надані суб'єктам господарювання	474991	508288	580907	609202	698777	802582	808211	817383
3.	Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	9,4	11,2	9,6	8,9	7,7	13,5	22,1	23,6
ПАСИВИ									
4.	Зобов'язання банків	765127	804363	898793	957872	1085496	1168829	1151276	1083324
4.1	З них строкові зобов'язання суб'єктів господарювання	50511	55276	74239	92786	104722	102527	273818	365592
5.	Результати діяльності:	-38450	-13027	-7708	4899	1436	-52966	-66600	-159388
6.	Рентабельність активів, %	-4,38	-1,45	-0,75	0,45	0,012	-4,07	-5,46	0,41
7.	Рентабельність капіталу, %	-32,52	-10,19	-2,7	3,03	0,81	-30,46	-51,91	3,51

Ключовою ж проблемою, з якою стикаються МСБ, є саме недостатність та висока вартість кредитних ресурсів, про що свідчить опитування представників малого та середнього бізнесу, проведене СІРЕ Україна у травні поточного року, — доступ до фінансів респонденти поставили на перше місце (73% респондентів) серед проблем, з якими стикаються представники МСБ [5].

Очевидно, що успішний розвиток МСБ значною мірою залежить від його забезпеченості фінансовими ресурсами як довгострокового, так і короткострокового характеру. Серед джерел фінансових ресурсів малих та середніх підприємств (далі – МСП) банківські кредити за статистикою займають третє місце після доходів від діяльності суб'єктів підприємництва та особистих коштів засновників. Питома вага кредитів для МСБ в загальному обсязі кредитного портфеля банків є незначною (до 20%) вже впродовж багатьох років, так, у 2015 вона складала 14,7%, а у 2016 — 15,1% [4]. На сьогодні малі та середні підприємства в сукупності генерують та реалізують більше 70% річного обсягу продукції та послуг не фінансового сектору України, що не співвідноситься з рівнем кредитування МСБ. Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні та малі підприємства у 2017 році (без тимчасово окупованої території АРК, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції) наведено у таблиці 2.

Погіршення економічної ситуації особливо сильно позначилися на якості обслуговування боргу малими та середніми підприємцями. Роздрібні підприємства займають лідируючі позиції за простроченими кредитами на балансі банків в порівнянні з 23,6 % простроченої заборгованості в цілому по банківському сектору. Однією з причин, що стримують кредитування МСБ в Україні, може бути брак інформації, необхідної банкам і мікрофінансовим організаціям для оцінки кредитного ризику МСП [2; 6].

Таблиця 2. Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні та малі підприємства у 2017 році, (млн. грн.)

	Фін. результат до оподаткування	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної квіт-ті п/п	Фін. результат	у % до загальної квіт-ті п/п	Фін. результат
Усього	69214,2	73,4	443409,7	26,6	374195,5
по великих підприємствах	60870,0	66,0	158665,9	34,0	97795,9
по середніх підприємствах	33203,9	76,1	177573,8	23,9	144369,9
по малих підприємствах	-24859,7	73,3	107170,0	26,7	132029,7

Джерело: складено авторами за даними Національного банку України [8].

Банки не можуть адекватно оцінювати кредитний ризик позичальників з числа малих і середніх підприємств через відсутність прозорої звітності та низького рівня централізованого відстеження кредитних історій організацій.

Непрозорість МСБ – одна з найголовніших проблем банку при оцінюванні кредитоспроможності потенційного клієнта. На відміну від крупного бізнесу малі підприємства не мають достатнього фінансування для привертання провідних аудиторських фірм з метою оцінювання свого фінансового стану та можливостей отримання кредиту. При кредитуванні малого бізнесу оцінка ризиків таких підприємств здійснюється за допомогою внутрішньо банківських методик. Витрати на надання кредиту

малому підприємству в порівнянні з прибутком, який розраховує отримати банк, достатньо великі.

Разом з тим, окремі лінії продуктів для підприємств малого та середнього бізнесу доступні у 8 з 10 банків. Перелік послуг є стандартним і складається з овердрафтів, короткострокових кредитів на поповнення обігових коштів і середньо- та довгострокових інвестиційних кредитів. Назва продуктів визначається маркетинговою політикою. Вартість залучення коштів для клієнтів становить у середньому 19–25% залежно від продукту, що є вищим за ставки для великих підприємств [9].

З урахуванням всього цього, а також погіршення економічної ситуації та збільшення ризиків банки підвищили вимоги до позичальників. В першу чергу ці заходи вплинули на МСБ. Згідно з індексом "Фінансове перехрестя МСП Банку" за підсумками 2016 р. 65 % банків посилили умови "відбору" позичальників [5].

Незважаючи на посилення вимог, що пред'являються до підприємств МСБ при видачі кредитів, до кінця 2016 р. рівень простроченої заборгованості в сегменті МСБ продовжував зростати. При цьому не всі проблемні кредити відображаються на балансі банку. У 2015-2016 рр. частішала практика продажу проблемної заборгованості МСП колекторам.

Особливість 2016 р. полягала в тому, що майже 74% кредитів, виданих в цьому році, мають терміновість до одного року. Підприємці наприкінці 2015 р. - на початку 2016 р. не брали довгострокові кредити за підвищеними відсотковими ставками, очікуючи їх зниження. Банки, не впевнені в майбутньому фінансовому стані позичальників в умовах зниження прибутковості їхнього бізнесу, скорочували свої програми довгострокового фінансування МСП. У результаті обсяг кредитів терміном понад 3 років становив лише 7% від сукупного обсягу кредитів МСП, виданих у першому півріччя 2016 р., проти 11% у 2014 р. та 19% у 2011 р. За рахунок більш "коротких" кредитів банки обмежують рівень ризику в умовах спаду економіки [6; 7].

Практично завжди кредитори пред'являють дуже високі вимоги до потенційних кредиторів. Ретельно вивчаються умови діяльності: час роботи підприємства, стабільність отримання виручки і чистого прибутку. Серед причин відмов у кредиті можна виділити наступні:

- 1) недостатньо стійкий стан підприємства як позичальника;
- 2) рівень ліквідності застави;
- 3) високе фінансове навантаження на позичальника;
- 4) мета кредиту, що не відповідає необхідним параметрам.

При наданні кредитів банкам доводиться враховувати, що не всі операції та не всю виручку малі підприємства проводять по розрахунковому рахунку. Але якість обороту, диверсифікованість бізнесу, кількість надходжень за рахунками надають банкам дуже важливу інформацію, яка для них при нинішньому стані справ стає недоступною, оскільки не відображається у податковій звітності і відповідно є непідтвердженою. Банки можуть працювати з управлінською звітністю, але відповідно до вимог Національного банку України щодо оцінки кредитів при формуванні резервів оцінка ризиків повинна здійснюватися на основі офіційної звітності, яка може часто не відображати реального стану справ [2]. Додаткове підтвердження наявної інформації по позичальникам призводить до подорожчання кредитного процесу, кредит стає дорожче, ніж в роздрібному або корпоративному сегментах. Ці витрати особливо відчутні для підприємств і організацій при невеликих сумах кредитів (не вище 200 тис. грн.). Але це саме той обсяг коштів, на який претендує більшість позичальників з числа МСБ.

До того ж низька фінансова грамотність позичальників, їх нездатність оцінювати ризики власного бізнесу ставлять банки у скрутне становище. Труднощі виникають і тоді, коли менеджмент банку хоче формулювати стратегію свого розвитку, коли доводиться оцінювати перспективи галузі, становище позичальника на ринку, конкурентні переваги, якість управління і фінансову стратегію. У результаті ставки за кредитами визначаються

виходячи з можливих ризиків, вартості залучення коштів та маржі банку. Причому основним чинником підвищених ставок на українському ринку є вартість залучення фінансових ресурсів, яка перевищувала в 2016 р. 15% навіть у самих великих банків.

Зважаючи на це, можна стверджувати, що малі та середні підприємства повинні розвиватися та отримувати фінансову підтримку держави та кредитних установ на рівні з великими підприємствами. Сектор МСБ не має протиставлятися великим підприємствам. Але самий МСБ в доволі важкі часи, які переживають більшість великих підприємств, може бути надійним джерелом надходжень до бюджету та засобом зниження соціальної напруги шляхом створення робочих місць. У розвинених країнах частка кредитів МСБ у ВВП становить 13%, а в країнах, що розвиваються, — лише 3%. Оскільки Україну можна вважати країною з економікою, що розвивається, доречно буде порівняти її показники розвитку кредитування сектору малого та середнього підприємництва з показниками країн, близьких до України за рівнем розвитку економіки (табл. 3) [6].

Аналізуючи наведені дані можна зробити висновок, що серед країн, що розвиваються, кредитний портфель для МСБ є найменшим в Україні, а кількість клієнтів банків не на найвищому рівні. Проте середній розмір кредиту є досить високим, тобто українські банківські установи віддають перевагу наданню значних за розміром кредитних ресурсів стабільним підприємствам. При цьому у порівнянні не враховано більшість суттєвих економічних показників країн.

Типові економічні показники, які зазвичай використовуються при порівнянні, показують, що сектор МСП в Україні дуже схожий на європейський. Тим не менше, ці агреговані показники не розкривають структуру в секторі МСП. Бізнес для прожитку і псевдо зайнятість, хоча й існують, але вони не є такою значною проблемою в інших країнах, з якими проводилось порівняння [8].

Таблиця 3. Фінансові показники ряду латиноамериканських країн та України у сфері кредитування малого та середнього бізнесу [4]

Показник	Болівія	Парагвай	Уругвай	Перу	Колумбія	Україна
Портфель кредитів, млн. дол.	64	19	19	22	6	5
Кількість клієнтів, тис. суб'єктів	76,2	12,1	10,4	36,6	10,9	28
Середній розмір кредиту, \$	828	1563	1968	693	539	1255

Додамо, в цих країнах сектор МСП показує кращу динаміку зростання, тобто більше компаній виростають із підприємств середніх розмірів.

Вважаємо, що досконала політики у сфері МСП є фактично політикою розвитку конкуренції. Сучасна політика надає підтримку компаніям у подоланні вад, властивих новоствореним та невеликим бізнесам, а також допомагає їм пройти етап незрілості та досягти розміру, в якому вони можуть бути життєздатними. Такий підхід контрастує з тим, який можна часто почути на громадських обговореннях, де увагу зосереджено на збереженні малими та середніми підприємствами свого статусу.

Досить привабливим джерелом для фінансування підприємств малого бізнесу є приватні запозичення, оскільки таке джерело не вимагає додаткових витрат на оформлення зобов'язань, характеризується низьким рівнем трансакційних витрат зважаючи на особисте знайомство кредитора та позичальника. Проте, до його недоліків можна віднести: високу вартість (до 50% на рік), правову незахищеність позичальника, що подекуди компенсується відповідними незаконними діями до неспроможних повернути борг позичальників, та

коротко терміновість. Відтак для фінансування інноваційне – інвестиційних проєктів малого бізнесу воно фактично не підходить [10].

Дослідження довело, в Україні дуже слабо розвинене таке джерело залучення ресурсів для розвитку малих підприємств як фондовий ринок. Саме це джерело стало основою розвитку невеликих високотехнологічних компаній у США та ЄС.

Багато політиків та представників міжнародних організацій розвитку мають високі очікування щодо результатів політики, спрямованої на підтримку та сприяння розвитку малих та середніх підприємств в Україні. Найпопулярніші очікування є такими: МСП можуть створювати робочі місця, сприяють економічному та технологічному розвитку країни, а також підвищують ефективність процесу трансформації економіки. Ці очікування є виправданими, але в громадських обговореннях часто не беруться до уваги результати наукових досліджень: сектор МСП сам по собі не створює нові робочі місця. Відповідно до висновків довготривалих досліджень [5], робочі місця та інновації створюють ті компанії, які виростають з малих та середніх. Необхідно мати динамічні життєві цикли компаній: стартапи, які процвітають і зростають. Іншими словами, тільки розвиток компаній призводить до позитивних наслідків для економіки, а точніше – розвиток від малих підприємств до великих.

В ефективній економіці існує лише два типи бізнес-моделей: масштабовані та не масштабовані. Кожна масштабована бізнес-модель повинна бути розширена. Нелогічним і навіть контрпродуктивним для підприємства є залишитися малим чи, відповідно, середнім, якщо бізнес-модель є масштабованою по своїй природі. Підприємства з такою бізнес-моделлю завжди можуть отримати переваги від ефекту масштабу, коли разом зі зростанням розміру підприємства зростає й продуктивність, а середні витрати зменшуються. Останнє пов'язано з тим, що частина витрат є фіксованими (наприклад, витрати на підтвердження відповідності певним вимогам) [6]. Таким чином, кожен масштабований бізнес повинен намагатися зростати з метою використання ефекту масштабу. Лише коли компанія досягла розміру в кілька сотень або навіть тисяч співробітників, є сенс в обговоренні обмеження подальшого зростання (деякі вчені стверджують, що існує максимальний ефективний розмір компанії для кожної галузі).

Тому в більшості випадків немає сенсу залишатися малим підприємством в довгостроковій перспективі. Малий та середній розмір повинен розглядатися підприємством лише як черговий етап його життєвого циклу. Компанія якнайшвидше після свого створення повинна досягти цих стадій, а потім повинна з них вирости. Враховуючи ці міркування, малі або середнього розміру компанії насправді є проміжними стадіями розвитку.

Вважаємо за доцільне при вирішенні проблеми фінансового забезпечення МСБ оптимізувати та стандартизувати процедуру кредитування МСБ, зокрема зменшити пакет документів, необхідних для оформлення договору, хоча б на першій стадії перевірки клієнта. Залишити лише ті процедури, які є невід'ємними - ідентифікація особи, звірка даних про доходи, відсутність негативної репутації щодо діяльності суб'єкта МСБ. При цьому необхідною умовою є переведення усіх рахунків клієнта в банк-кредитор та оптимізація суми кредиту, перевіряючи його кредитоспроможність на протязі півроку, та при наявності позитивної кредитної історії клієнта, поступово збільшувати суму позики до необхідної.

Критичний огляд літератури та власне дослідження, довело, що держава також має широкий набір інструментів та важелів для подолання бар'єру між суб'єктами МСБ та банківськими установами. На державному рівні мають проводитися заходи щодо вдосконалення законодавчої бази, поживлення інвестиційного клімату, сприяння економічної активності, надання фінансової допомоги МСБ тощо. На державному рівні необхідно проводити активну та ефективну роботу щодо створення відповідного правового середовища та активізації банківського кредитування сектору МСБ. Оскільки проведення таких заходів на даний момент є невідкладним, доцільно буде скористатися зарубіжним

досвідом у сфері регулювання відносин між суб'єктами МСБ, державою та кредитними установами.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що проблема банківського кредитування малого і середнього підприємництва полягає у тому, що вітчизняний малий і середній бізнес та банки поки що вкрай важко знаходять спільну мову. Успішному вирішенню цього питання значною мірою заважає відсутність у спеціалістів підприємств і працівників банків єдиних уявлень про сутність цієї діяльності. Щоб одна сторона могла отримати банківський кредит на прийнятних умовах, а інша – повернути свої гроші разом з належними їй відсотками, необхідно, щоб обидві сторони добре розуміли інтереси і проблеми один одного та дійшли до узгодженої оцінки реальних ризиків при кредитуванні. Питання оцінювання кредитних ризиків банку при кредитуванні МСБ буде предметом нашого подальшого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мале і середнє підприємництво в Україні: стан розвитку та регіональні відмінності (2012—2016 роки). — К.: Проект USAID "Впевнений бізнес — заможна громада", Центр міжнародного приватного підприємництва, 2016.
2. Національний Банк України [Електронний ресурс]: офіційний вебсайт - Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>.
3. Алексеев С. Кредити «малому» бізнесу - проблеми та перспективи [Електронний ресурс] – режим доступу: <http://bankstatey.com/index.php?newsid=681>.
4. Проблеми кредитування малого й середнього бізнесу [Електронний ресурс] / Простобанк Консалтинг. — Режим доступу: http://www.prostobank.com/probl_kredituvannya_malogo_serednogo_biznesu
5. EU Grants Guidelines. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.welcomeurope.com/eurofundingguidelines/guidelineeuropeanprojectleaders.html>
6. COSME. Europe's programme for small and mediumsized enterprises [Електронний ресурс] — Режим доступу: http://ec.europa.eu/growth/smes/cosme/index_en.htm
7. Панцир С.І. Мале та середнє підприємництво: статистичний політичний огляд та медіааналіз (Вінницька, Дніпропетровська, ІваноФранківська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області) / [Панцир С.І., Кульчицька К.А., Різниченко К.М., Шуміхін С.В.]. — К., Центр міжнародного приватного підприємництва, 2015.
8. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukr.stat.gov.ua>
9. Процентні ставки : статистичний випуск. – Національний Банк України, 2015. – № 12.
10. Клочко Ю.О. Проблеми малого бізнесу в Україні [Текст] / Ю.О. Клочко // Економіка України. – 2010. – № 1. – 48с.